

MAVİ BAYRAK UYGULAMASININ ÖNEMİ, ÖLÇÜTLERİ VE ÜLKELERE GÖRE DURUM DEĞERLENDİRMESİ

¹Remzi FIŞKIN, ²Erkan ÇAKIR, ³Emin Deniz ÖZKAN

ÖZET

Bu çalışmada, uluslararası bir çevre ödülü olarak plaj, marina, yat ve balina izleme teknelerine (Whale-watching Boats) verilen ve 1985 yılında ilk olarak Fransa'da uygulanmaya başlayan Mavi Bayrak sisteminin deniz turizmi sektörü içindeki önemine ve değerlendirme ölçütlerine değinilerek ülkelere göre durum analizi yapılmıştır. Kıyı alanları yönetiminin gelişiminde önemli bir yer tutan Mavi Bayrak uygulamasının çevre bilincinin artması ve kıyı alanlarının korunması konularında büyük öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle, turizm sektöründe rekabet avantajı sağlaması açısından Mavi Bayrak sistemini uygulayan ülkelerin sayısının yıllar içinde arttığı görülmektedir. Bunun yanında, ülkelerdeki Mavi Bayrak'lı tesislerin sayısında meydana gelen yükselme, bu ülkelerin bahsi geçen uygulama hususunda hassas davrandıklarını göstermekte ve önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Mavi Bayrak uygulayan ülkelerin arasında olan Türkiye'nin mevcut durumu incelendiğinde, 1994 yılında Mavi Bayrak'lı 6 plaj, 9 marina mevcuttken, bu sayı 2015 yılında 436 plaj ve 22 marina'ya yükseldiği görülmektedir. Bu durum Türkiye'nin uluslararası sıralamadaki yerini Mavi Bayrak'lı plaj sayısı açısından 2. sıraya, Mavi Bayrak'lı marina sayısı açısından 7. sıraya kadar çıkarmıştır. Bunun yanında 2007 yılında Mavi Bayrak'a sahip Türk Bayraklı yat bulunmazken, 2015 yılında bu sayı 14'e çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Mavi Bayrak, Deniz Turizmi, Çevre

¹Araş.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, İzmir
remzi.fiskin@deu.edu.tr

²Araş.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, İzmir
erkan.cakir@deu.edu.tr

³Araş.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, İzmir
deniz.ozkan@deu.edu.tr

1. GİRİŞ

Turizm sektörü doğa kaynağı temelli olarak dünyanın en büyük endüstrilerinden biridir. Bu endüstri özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine döviz girişi sağlayarak önemli katkıda bulunmaktadır. Ancak kontrolsüz ve iyi planlanmamış turizm faaliyetleri çevreye önemli ölçüde zarar vermektedir (FEE, 2007: 2). Ulusal ve uluslararası ticaretin önemli bir bileşeni olarak ekonomik büyümeye katkı sağlayan turizm faaliyetlerine (FEE, 2006: 6) artan talebe paralel olarak gün geçtikçe bu tür faaliyetlerinin çeşitliliği de artmaktadır. İnanç turizmi, golf turizmi, yayla turizmi, deniz turizmi gibi turizm hareketleri buna örnek gösterilebilir (Manap, 2006:157; Özkan ve Ayıran, 2009: 112). Bir hizmet üretim şekli olarak turizm faaliyetleri doğal kaynaklarla iç içe olan ve doğayı yakından ilgilendiren bir endüstridir. Giderek çevre bilincinin geliştiği ve yaygınlaştığı bir ortamda, doğal kaynakları ve doğayı önemsemeyen bir turizm anlayışının başarılı olması olanak dahilinde değildir. Buradan hareketle, ulusal ve uluslararası alanda faaliyet gösteren turizm işletmeleri, özellikle çevre farkındalığı üzerine yenilik stratejileri ile müşterilerinin dikkatini çekerek pazar içinde rekabet avantajı ile rakiplerine üstünlük sağlamayı ve gelirlerini arttırmayı hedeflemektedir (Capacci vd., 2015: 85). Giderek pazarlama stratejileri içinde önemli bir yer tutmaya başlayan çevre duyarlı stratejiler turizm faaliyetlerinin uluslararası düzlemde aldığı mesafenin yakından takip edilmesi ve ulusal alanda belirlenen uygun politikalarla uygulamaya sokulmasını gerekli hale gelmiştir (İstanbullu ve Erdönmez, 1995: 56). Bu bağlamda, uluslararası alanda çevre politikalarını uygulamaya koymak için geliştirilmiş ekonomik araçlar mevcuttur. Eko-etiketler adı verilen bu araçlar, içinde bulunduğu sektörde bilinçlenmeyi arttıran, çevresel tahribatın engellenmesini sağlayan, bu alanda faaliyet gösteren firmaların ulusal çevre yönetmeliklerine uyumunu sağlamada destek olmayı ve aynı zamanda rekabet gücüne katkı vermeyi amaçlayan bir araç olarak ortaya çıkmaktadır (Kından, 2006: 3; UNEP, 1998: 5). Farklı anlamlar, ölçütler ve coğrafi kapsama sahip olan (Font, 2002: 203) eko-etiket programları, turizm ürünlerinin çevresel kalitesinin çoklu boyutlarını kolay ve okunabilir yoldan tanımlamakta, test etmekte ve özetlemektedir. Bu durum, çevreye duyarlı uygulamalarda bulunan işletmelerinin tanınmasını ve teşvik edilmesini sağlamakta ve özellikle yabancı turistler için genellikle asimetrik olan turizm destinasyonları hakkında sahip oldukları bilgilere katkı vermektedir (Capacci vd., 2015: 89).

Turizm ürünleri için bireysel talep genellikle karmaşık bir karar sürecinden geçer. Tüketiciler için birçok karar aşaması vardır ve bu karar sürecinin de belirli bir sırayı izlemesi gerekmez (Manap, 2006: 158). Müşteri tercihleri için bir karar destek mekanizması olan eko-etiketler

(Buckley, 2002:197) bir ürünün spesifik bir ürün kategorisi içinde çevresel olarak tercih edilebilirliğini belirleyen işaretler olarak tanımlanmaktadır. Ürün veya hizmet sağlayanların kendi oluşturdukları işaret veya sembollerden farklı olarak eko-etiketler tarafsız üçüncü şahıslar tarafından verilmektedir (Bozowsky and Mizuno, 2004: 1). Sertifika ya da plaket şeklinde olan bu etiketler, görsel olarak program logosunu içeren bir bayrak ile de temsil edilmektedir (Kından, 2006: 5). İlk olarak sanayi odaklı ortaya çıkan etiketleme programları daha sonra gönüllü kuruluşların ve turizm pazarlamacılarının etkisiyle turizm sektöründe de hayata geçirilmiştir.

Eko-etiketler uygulandıkları coğrafi bölge, hizmet türü ve uygulayıcılarına göre farklılık göstermektedir. Bu eko etiket programlarının hepsinin ortak gayesi sürdürülebilirlik olsa da her biri değişen unsurları göz önüne almaktadır (Atalar, 2009: 24). Bu sebeple, Turizm eko-etiketleri de kendi içinde farklı sınıflandırmalara sahiptir ve diğer endüstrilere yönelik eko etiketler gibi çevre tahribatının en aza indirilmesini amaç edinmektedir. Etkili bir şekilde yürütülen bir eko etiket programı hem hizmet sağlayıcıların hem de tüketicilerin davranışlarını etkileyebilir. Turizm sektörü içinde faaliyet gösteren işletmeler çevreye duyarlı oldukça eko etiket sahibi olmanın ekonomik katkılarını hissederler. Diğer bir ifade ile eko etiketler turizm hizmetlerinin pazarlanmasında yardımcı olur. Bunun yanında, çevresel sürdürülebilirliğe önem veren turistler de tatil tercihlerini eko etikete sahip tesislerden yana kullanırlar. Turizm eko etiket programları genellikle tesisler üzerine odaklanmıştır. Bunun nedeni turistlerin zamanlarının çoğunu tesislerde geçirmesi ve konaklama tesislerinin çevresel performanslarını ölçmenin daha kolay olması olarak gösterilebilir (UNEP'ten aktaran Atalar, 2009: 24).

90'lı yılların başları itibariyle birçok eko etiket programı geliştirilmiş olsa da 1985 yılında ilk olarak faaliyet göstermeye başlayan Mavi Bayrak uygulaması özellikle turizm eko etiketleri açısından kilometre taşı olarak görülmektedir (Font, 2002: 198). Çevreye duyarlı yönetimi ve turizmi teşvik edici olması sebebiyle giderek birçok ülke tarafından kabul görmeye başlayan (Lucrezi ve der Merwe, 2015: 1129) Mavi Bayrak programı Türkiye'de de oldukça ilgi görmekte ve tanınmaktadır. Buradan hareketle, bu çalışmada, uluslararası bir çevre ödülü olarak plaj, marina, yat ve balina izleme teknelerine (Whale-watching Boats), verilen ve 1985 yılında ilk olarak Fransa'da uygulanmaya başlayan Mavi Bayrak programının deniz turizmi sektörü içindeki önemine ve değerlendirme ölçütlerine değinilerek ülkelere göre durum analizi yapılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında diğer ülkeler içinde Türkiye'nin mevcut durumunun ortaya konması amaçlanmıştır.

2. YAZIN TARAMASI

“Mavi Bayrak” ve “Eko-Etiket” ile ilgili literatür tarandığında akademik çevrenin bu uygulamaların önemi ve değeri hakkında ikiye bölündüğü görülmektedir. Kozak ve Nield (2004) yapmış oldukları çalışmada, Alman turistlerin yaklaşık %50’sinin tatil planı yaparken ve gidecekleri yer seçimi yaparken ekolojik kalite hususuna azami önem verdiklerini ortaya koymuşlardır. Font (2002)’e göre plajların tercih edilmesinde Mavi Bayrak’ın önemli bir tercih sebebi olduğunu belirtmekte ve bir prestij belirtisi olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Benzer olarak, Capacci, Scorcu ve Vici (2015) yapmış oldukları İtalya kıyılarını kapsayan çalışmada, yabancı turistlerin daha ziyade Mavi Bayraklı yerleri tercih ettikleri sonucuna varmışlardır. Lucrezi, Saayman ve Merwe (2015) ise plaj ziyaretçileri ve plaj müdürleri ile yapmış oldukları mülakatlar neticesinde her iki grubun da Mavi Bayrak konusunda olumlu görüşlere sahip olduklarını ancak plaj ziyaretçilerinin Mavi bayrak ölçütleri hakkında bilgi eksiklerinin mevcut olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

Literatür taraması sonucunda Mavi Bayrak ve Eko-Etiket uygulamalarının sanılanın aksine ziyaretçi açısından çok önemli olmadığı ve plaj ziyaretçileri arasında çok da bilinmediğini gösteren çalışmalar da mevcuttur. Bu kapsamda Tudor ve Williams (2006), plaj kullanıcılarının çok büyük bir kısmının Mavi Bayrak uygulamaları hakkında çok az bilgiye sahip olduklarını ileri sürmekte; Marin et al. (2009:5) ise yapmış olduğu çalışmada kalımlıların %81’inin Mavi Bayrak’ı bildiğini fakat bu katılımcılardan sadece bir kaçının (%8) tam olarak tanımlama yapabildiğini ve Mavi Bayrak ölçütleri hakkında bilgiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Phillips ve House (2009)’e göre plaj tercih edilmesi ile eko etiketlendirilmesi arasında herhangi bir korelasyon bulunmamakta iken McKenna, Williams ve Cooper (2011) İrlanda, Galler, Türkiye ve USA’yı kapsayan ve plaj ziyaretçilerinin motivasyonunu incelediği çalışmada Mavi Bayrak gibi uygulamaların plajlara ziyaretçi çekme konusunda çok da önemli rol oynamadığını belirtmektedir. Ayrıca, plajların tercih edilmesi hususunda; manzara, genel ambiyans, kişiye ve aktivite merkezlerine olan yakınlık gibi faktörlerin plaj ödülleri nazarın çok daha önemli görüldüğü ortaya çıkarılmıştır. Çevresel ödül ve eko-etiket uygulamalarının diğer bir zayıf yanı ise turizm sektöründe bu tip uygulamaların aşırı derecede artması neticesinde turistlerin kafasının karışması ve eko-etiketlerin turist tercihleri üzerindeki etkilerinin azalması olarak belirtilmektedir (Font ve Tribe, 2001).

Turizm endüstrisi, kıyı bölgeleri için, istihdam yaratan ve bölgesel gelirlerin artmasına büyük katkı sağlayan önemli bir ekonomik araçtır (Semeoshenkova ve Newton, 2015:2) ve marinalar ve plajlar bu endüstri içerisinde en büyük etkiye sahiptir (Houston, 2013). Bu yüzden,

Mavi Bayrak ve eko-etiket uygulamalarının ekonomik etkileri üzerine yapılan çalışmaların incelenmesi önem arz etmektedir. Blackman et al. (2012), eko- etiketlerin ekonomik etkileri üzerine yapmış olduğu çalışma sonucunda; Mavi Bayrak'ın özellikle yeni lüks otel yatırımlarının yapılmasında önemli bir etken olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, Blackman et al. (2012)'e göre eko-etiketlendirme uygulamaları, gelişmekte olan ülkelerde turizm operatörleri için özel fırsatlar sunmakta ve bu durum çevresel performansın iyileştirilmesi için fırsat yaratmaktadır. Sipic (2010) yapmış olduğu çalışmada, Mavi Bayrak etiketinin marina çekek yeri kiralama, haftalık tekne kiralama ve otel konaklama fiyatları üzerine olan etkilerini araştırmıştır. Hırvatistan'da yapılan bu araştırma sonucu; Mavi Bayrak etiketine sahip marinaların diğer marinalara göre yıllık bazda %25 daha fazla gelir elde ettiği, Mavi bayrak taşıyan teknelerin haftalık kiralama fiyatları göz önüne alındığında diğerlerine göre %14-20 dolaylarında daha fazla kazanç sağladıkları ve Mavi Bayrak'lı otellerin diğer otellere nazaran %45 ile %270 arasında daha fazla gelir elde ettiği ortaya konulmuştur. Capacci, Scorcu ve Vici (2015) ise Mavi Bayrak etiketinin ekonomik etkilerini kantitatif yöntemler kullanarak incelemiş ve bunu incelerken yabancı turistlerin bölgeye çekilmesinde Mavi Bayrak etiketinin etkinliğini göz önünde bulundurmuştur. Çalışma sonucunda, eko-etiket gibi kalite sertifikalarının yabancı turistlerin kıyı bölgelerine çekilmesinde önemli rol oynadığını ortaya çıkarılmıştır. Buna paralel, Dodds (2010) plajların ekonomik etkileri üzerine 500 turistle yapmış olduğu anket sonuçlarına göre; Mavi Bayrak etiketinin, plaj ziyaretçilerinin daha uzun süreli konaklamasını ve daha memnun kalmasını sağladığı ve ayrıca turistlerin tekrar bu bölgeleri tercih etmeleri için onları cesaretlendirdiği ortaya çıkmıştır. Bu durumun da doğal olarak ekonomik açıdan bu bölgelerin kalkınmasında etkili rol oynayacağı belirtilmiştir. Başka bir çalışmada ise Torrent et al. (2011) plaj karakteristikleri ve plaj yerinin otel konaklama ücretleri üzerine etkilerini incelemiş ve çalışma sonucunda Mavi Bayrak'lı plajların, otel konaklama ücretlerini %11,5 civarında arttırdığı ortaya koyulmuştur.

Mavi Bayrak veya herhangi bir eko-etiket sahibi plaj, marina ve yatların turistlerin karar verme süreci üzerine etkileri akademik çevrede tartışılabilir konulardan biri olarak göze çarpmaktadır. Bu kapsamda, Duck (2009) Birleşik Krallık'ta bulunan 37 plajı kapsayan geniş ölçekli bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; turistlerin karar verme sürecinde plajın eko-etiket sahibi olmasının çok az ya da hiçbir etkisinin olmadığını ortaya koymuş, ziyaretçilerin daha ziyade kirlilikten arınmış bir çevre ve suyun görsel temizliğini en planda tuttıklarını belirtmiştir. Buna benzer olarak, Geldenhuys ve Merwe (2014) plaj seçim aşamasında Mavi Bayrak'ın ziyaretçilerin karar verme sürecine olan etkisini uygulamış olduğu 572 anketle ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Araştırma sonucunda plajların Mavi Bayrak'a sahip olup olmamasının

plaj ziyaretçilerinin karar verme sürecinde çok az bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Lucrezi ve Merwe (2015) ise ziyaretçilerin, Mavi Bayrak'a hakkında olumlu görüş bildirdiklerini fakat bunu plaj seçiminde ana ölçüt olarak göz önünde bulundurmadıkları sonucuna varmıştır. Bu sonuçların aksine, Capacci, Scorcu ve Vici (2015) eko-etiket taşıyan ve taşımayan yerlerin yabancı turistlerin karar verme süreçlerinde etkisini araştırdığı çalışmada; eko-etiketlerin gidilecek yer hakkındaki bilgi açığını gidermekte faydalı olduğunu ve bundan dolayı yabancı turistlerin kararlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna varmıştır.

3. MAVİ BAYRAK UYGULAMASI VE DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

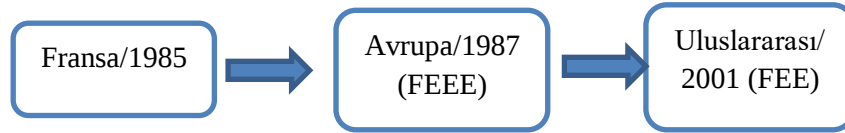
3.1. Mavi Bayrak

Mavi Bayrak; gerekli standartları sağlayan nitelikli plaj, marina ve yatlarla verilen uluslararası bir çevre ödülüdür. Temiz, bakımlı, güvenli, donanımlı ve dolayısıyla sürdürülebilir bir çevreyi temsil etmektedir. Plajlar için ilk olarak temiz deniz suyu, sonrasında da çevre eğitimi ve bilgilendirmeye önem veren, gerekli donanımına sahip iyi bir çevre yönetimini yansıtmaktadır. Marinalar için, deniz suyu analizleri haricinde diğer ölçütler benzerlik göstermektedir (www.turcev.org.tr).

Dünya'da en gelişmiş ve iyi bilinen ekolojik belgelendirme programlarından biri olan Mavi Bayrak uygulaması, gönüllü çevresel sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulmakta ve uygulanmaktadır. Uygulamanın amacı; su kalitesi, çevre eğitimi ve bilgilendirme, emniyet, hizmetler ve çevre yönetimi başlıklarındaki değerlendirme ölçütlerinin uygulanması yoluyla plaj ve marinalardaki sürdürülebilir gelişmeyi sağlamaktır. Aynı zamanda uygulama çerçevesinde yapılacak çalışmalarda güçlü işbirliği sağlanması amacıyla belediye idare teşkilatları, kamu, kıyı alanı kullanıcıları ve sivil toplum kuruluşları arasında bağlantının oluşturulması ve geliştirilmesi de uygulamanın hedefleri arasındadır (Radchenko ve Aleyev, 2011:52). Çevre eğitimi, uygulamanın temel değer ve özelliğini oluşturmaktadır. Çevresel uygulamalar, yönetim sistemleri, emniyet gibi konuları kapsayabilen çevre eğitimleri karar vericiler, turistler, yöneticiler, çalışanlar ve bölge halkına yönelik olarak düzenlenmektedir (FEE, 2006:12).

Mavi bayrak uygulaması ilk olarak 1985 yılında Fransa'da, uluslararası bir sivil toplum örgütü tarafından geliştirilmiştir. Uygulama daha sonra, atık suların bertarafı ile ilgili konuların yönetilmesindeki etkililiği ve yüzme suyu kalitesi ile ilgili optimum değerlerin korunmasındaki rolü nedenleriyle, 1987 yılında Avrupa Birliği Çevre Yılı faaliyetleri kapsamında Avrupa Komisyonu ve Avrupa Çevre Eğitim Vakfı (FEEE, Foundation for Environmental Education in Europe)

işbirliği ile FEEE bünyesinde “Mavi Bayrak Kampanyası” adıyla 10 Avrupa ülkesini kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Petroman ve diğ., 2010:426; Kindan, 2006:32). Uygulama ilk kez 2001 yılında Avrupa dışında Güney Afrika’ya sonrasında ise Karayipler, Okyanusya, Kuzey ve Güney Amerika’daki ülkelere genişlemiştir. Bunun sonucunda Avrupa Çevre Eğitim Vakfı (FEEE), “Avrupa” kelimesinin çıkarılmasıyla Çevre Eğitim Vakfı (FEE, Foundation for Environmental Education) adını almış ve uluslararası bir organizasyon haline gelmiştir (Font, 2002:198; www.blueflag.org). 1987 yılında 10 Avrupa ülkesinde 244 plaj ve 208 marina Mavi Bayrak uygulaması yürütülmekteyken, günümüzde 49 ülkede toplamda 4154 plaj ve marina Mavi Bayrak uygulaması yürütülmektedir (Üçüncü, 2009: 51; www.blueflag.global). Şekil 1’de Mavi Bayrak uygulamasının tarihsel gelişimi gösterilmektedir.

Şekil 1:Mavi Bayrak Uygulamasının Tarihsel Gelişimi

Mavi bayrak uygulamasının yalnızca, bir ülkedeki vakıf veya dernek aracılığıyla yürütülebilme zorunluluğu sebebinden dolayı Türkiye’de Turizm Bakanlığı tarafından, uygulama çalışmalarını yürütmek amacıyla, 1993 yılında TÜRÇEV kurulmuştur. Mavi Bayrak uygulaması, FEE (Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı) tarafından yürütülmekte olup, Türkiye’deki temsilciliğini TÜRÇEV (Türkiye Çevre Eğitim Vakfı) yapmaktadır (Üçüncü, 2009:52; Ayan, 2014:510).

Mavi Bayrak ödülü yalnızca bir sezon için verilmektedir. Mavi Bayrak’a uygunluğu sağlayacak bir plaj veya marina, tüm zorunlu ölçütleri yerine getirmek zorunda ve ayrıca azami miktardaki kılavuz ölçütleri yerine getirmesi için teşvik edilmektedir. Mavi Bayrak ödülü için başvuru yapmak isteyen plaj ve marinalar öncelikle, FEE’ye bağlı olan kendi ulusal Mavi Bayrak uygulayıcısı ile irtibata geçmelidir. Ulusal uygulayıcılar ilgili taraflara, ulusal Mavi Bayrak başvuru formu ve prosedür ile ilgili talimatları sağlar. Başvurular önce ulusal jüri, daha sonra uluslararası jüri tarafından incelenir. Ulusal jüri, ülkesindeki adayları incelemek ve Mavi Bayrak ölçütlerine uygun olup olmadığına karar vermek üzere yılda bir kez toplanmaktadır. Kabul edilen adaylar daha sonra uluslararası jüriye sevk edilir. Uluslararası Mavi Bayrak Jürisi, dünyanın farklı bölgelerinden adayları incelemek üzere yılda iki kez toplanır. Uluslararası jüri tarafından kabul edilen adaylara bir sezon için Mavi Bayrak ödülü verilir (FEE, 2006:17; FEE, 2007:7). Tablo 1’de Ulusal Mavi Bayrak Jürisi ve Uluslararası Mavi Bayrak Jürisi’nin oluşumu gösterilmektedir.

Tablo 1: Ulusal/Uluslararası Mavi Bayrak Jürisi

Ulusal Mavi Bayrak Jürisi	Uluslararası Mavi Bayrak Jürisi
➤ Çevre Bakanlığı ➤ Sağlık Bakanlığı ➤ Turizm Bakanlığı ve/veya Ulusal Turizm Birliği ➤ Yerel Yönetimler Birliği ➤ Ulusal Yelkencilik Birliği veya diğer Marina Uzmanları ➤ Plaj/Marina Yöneticileri Birliği ➤ Ulusal Cankurtarma Birliği ➤ Eğitim Uzmanları ➤ Diğer Sivil Toplum Kuruluşları ➤ Diğer Uzmanlar	➤ FEE Yönetim Kurulu ➤ Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ➤ Dünya Turizm Örgütü (WTO) ➤ Uluslararası Cankurtarma Federasyonu (ILS) ➤ Uluslararası Deniz Endüstrisi Birlikleri Konseyi (ICOMIA) ➤ Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) ➤ Çevre Eğitimi Uzmanı ➤ Sağlık Uzmanı ➤ Avrupa Kıyı Koruma Birliği (EUCC) ➤ Avrupa Birliği (yalnızca Avrupa ülkeleri için)

Kaynak: (FEE, 2006: 18-19; FEE, 2007:7)

Mavi Bayrak ödülü verilmiş bir plaj veya marinanın tüm ölçütleri karşıladığından emin olmak için, ulusal ve uluslararası denetleyiciler tarafından sezon boyunca denetlemeler yapılmaktadır. Herhangi bir sorun tespit edildiği takdirde, düzeltilene kadar Mavi Bayrak ödülü geri alınır. Eğer sorun çok ciddi ise veya belirli bir süre içinde giderilmiyorsa, sezonun geri kalanı için Mavi Bayrak geri alınır. Ayrıca kamu, Mavi Bayrak'lı bir plaj veya marina ile ilgili herhangi bir sorunun ulusal veya uluslararası Mavi Bayrak yetkililerine rapor edilmesi için teşvik edilmektedir (FEE, 2007:7).

3.2. Mavi Bayrak Değerlendirme Ölçütleri

Mavi Bayrak ölçütleri, Mavi Bayrak ulusal uygulayıcılarının uygulamadaki tespitleri, önerileri ve uluslararası alanda çevre ile ilgili gelişmeler neticesinde FEE tarafından hazırlanmaktadır. FEE'nin belirlediği genel ölçütler minimum ölçütlerdir ve her ülkenin kendi ulusal organizasyonu, daha zorlayıcı ölçütleri belirleme hakkına sahiptir. Uluslararası Jüri, son denetlemeyi minimum ölçütler üzerinden yaparken, yerel denetlemelerde denetleyiciler, o ülkede uygulanan ölçütlerin bütününe göre hareket etmektedir. Mavi Bayrak ölçütleri genellikle bütün ülkeler için aynı olmakta fakat, Avrupa dışındaki ülkelerde farklılıklar gösterebilmektedir. Türkiye, Avrupa ülkelerinin uyguladığı ölçütleri uygulamaktadır (Kindan, 2006:31-32; Üçüncü, 2009:47).

Mavi Bayrak ölçütleri her 5 yılda bir yeniden gözden geçirilmekte ve güncellenmektedir. Mavi Bayrak ödülü için şu başlıklar altında bir dizi temel ölçütün sağlanması gerekmektedir (FEE, 2007:13, Creo ve Fraboni, 2011: 379):

- Su kalitesi
- Çevre Eğitimi ve Bilgilendirme
- Çevre Yönetimi
- Emniyet ve Hizmetler

FEE'nin 2015 yılında marina ve plaj ölçütleri ile ilgili yayınladığı açıklayıcı notlara bakıldığında plajlar için 33, marinalar için 25 ölçüt bulunduğu gözlemlenmiştir (FEE, 2015b:4-24; FEE, 2015a:3-18).

3.2.1. Plajlar için Mavi Bayrak Ölçütleri

FEE'nin 2015 yılında plaj ölçütleri ile ilgili yayınladığı açıklayıcı notlarda ölçütler, zorunlu ve tavsiye niteliğindeki kılavuz ilkeler olarak kategorilendirilmiştir. Plajlarla ilgili ölçütlerin çoğu zorunludur. Tavsiye niteliğindeki kılavuz ölçütlere uymak zorunlu olmamakla birlikte, uyulması tercih edilmektedir. Uluslararası ölçütler, bölgeden bölgeye küçük değişikliklere izin verecek şekilde hazırlanmıştır (FEE, 2015b:1; TÜRÇEV, 2013:1; FEE, 2006:13).

FEE'nin plajlarla ilgili 4 ana başlıkta yayınladığı toplam 33 ölçüt şu şekildedir (FEE, 2015b:4-24):

Çevre Eğitimi ve Bilgilendirme

Zorunlu Olanlar

1. Mavi Bayrak uygulaması ile ilgili bilgiler plajda sergilenmelidir.
2. Çevre eğitimi ile ilgili faaliyetler sunulmalı ve teşvik edilmelidir.
3. Yüzme suyu kalitesi ile ilgili bilgiler plajda sergilenmelidir.
4. Çevresel olaylara ilişkin bilgiler sergilenmelidir.
5. Çeşitli tesisleri gösteren bir plaj haritası sergilenmelidir.
6. Çevrenin kullanımını belirten davranış kuralları sergilenmelidir.

Yüzme Suyu Kalitesi

Zorunlu Olanlar

7. Yüzme suyu numune alımı konusundaki şartlara tamamen uymalıdır.
8. Yüzme suyu kalitesi analiz standartları şartlarına tamamen uymalıdır.
9. Sanayi, atık su, kanalizasyon tahliyeleri plaj alanını etkilememelidir.
10. Plaj, mikrobiyolojik parametreler için verilen şartlara uymalıdır.
11. Plaj, fiziksel parametreler için verilen şartlara tamamen uymalıdır.

Çevre Yönetimi

Zorunlu Olanlar

12. Yönetim, plajın işletilmesini etkileyecek düzenlemelere uymalıdır.
13. Hassas alan yönetimi.

14. Plaj temiz tutulmalıdır.
 15. Yosun bitki örtüsü ve doğal kalıntılar plajda bırakılmalıdır.
 16. Plajda yeterli sayıda imha konteynerleri bulunmalıdır.
 17. Plajda, geri dönüştürülebilir maddelerin ayrıştırılmasına yönelik tesisler bulunmalıdır.
 18. Yeterli sayıda tuvalet/lavabo tesisleri bulunmalıdır.
 19. Tuvalet/lavabo tesisleri temiz tutulmalıdır.
 20. Tuvalet/lavabo tesisleri, pis su arıtma kontrollü olmalıdır.
 21. Plajda, izinsiz kamp veya atık boşaltımı yapılmamalıdır.
 22. Hayvanların plaja girişi sıkı bir şekilde kontrol edilmelidir.
 23. Plajdaki bütün yapıların düzgün bir şekilde bakımı sağlanmalıdır.
 24. Plaj etrafındaki deniz ve tatlı su hassas alanları kontrol edilmelidir.
- Tavsiye Niteliğinde Olanlar*
25. Plaj alanında, sürdürülebilir ulaşım araçları teşvik edilmelidir.
 26. Plaj yönetim komitesi oluşturmalıdır.

Emniyet ve Hizmetler

Zorunlu Olanlar

27. Kamu emniyeti ile ilgili uygun kontrol tedbirleri uygulanmalıdır.
 28. Plajda, ilk yardım ekipmanları bulunmalıdır.
 29. Kirlilik riskleri acil durum planları oluşturulmalıdır.
 30. Kazaları önlemek için, farklı kullanımların yönetimi sağlanmalıdır.
 31. Plaj kullanıcılarını korumak üzere emniyet önlemleri alınmalıdır.
 32. Engelliler için sağlanan erişim ve tesisler bulunmalıdır.
- Tavsiye Niteliğinde Olanlar*
33. Plajda, içme suyu tedariki sağlanmalıdır.

3.2.2. Marinalar için Mavi Bayrak Ölçütleri

FEE'nin 2015 yılında marina ölçütleri ile ilgili yayınladığı notlarda ölçütler, zorunlu ve tavsiye niteliğindeki kılavuz ilkeler olarak kategorilendirilmiştir. Marinalarla ilgili ölçütlerin çoğu zorunludur ve bir marina Mavi Bayrak onay belgesini almaya hak kazanmak için bu ölçütlere uymak zorundadır. Tavsiye niteliğindeki kılavuz ölçütlere uymak zorunlu olmamakla birlikte, uyulması tercih edilmektedir. FEE'nin marinalar ile ilgili belirlediği bu uluslararası ölçütler minimum ölçütler olup, ulusal uygulayıcı daha katı ölçütler belirleyebilmektedir. Bazı ölçütler için, dünyanın farklı bölgelerinde küçük değişiklikler olabilmektedir (FEE, 2015a:1; TÜRÇEV, 2014:5).

FEE'nin marinalarla ilgili 4 ana başlıkta yayınladığı toplam 25 ölçüt şu şekildedir (FEE, 2015a:3-18):

Çevre Eğitimi ve Bilgilendirme

Zorunlu Olanlar

1. Marina kullanıcıları için yerel eko-sistemler ile ilgili bilgiler sağlanmış olmalıdır.

2. Marina kullanım yasalarını belirten davranış kuralları sergilenmelidir.
3. Mavi Bayrak uygulaması ile ilgili bilgiler marinada sergilenmelidir.
4. Marina, personeli için en az 3 çevre eğitimi sağlamakla sorumludur.
5. Marina, yat sahiplerine Mavi Bayrak ile ilgili bilgi verilmelidir.

Çevre Yönetimi

Zorunlu Olanlar

6. Marina, çevre politikası ve planına sahip olmalı ve planlı su yönetimi, enerji tüketimi ve emniyet konularında referans oluşturmalıdır.
7. Hassas alan yönetimi yapılmalıdır.
8. Tehlikeli atıkların depolanması için yeterli ve ayrılmış konteynerler bulunmalı ve lisanslı bir yükleniciye verilmelidir.
9. Yeterli kontrolü yapılan çöp konteynerleri bulunmalıdır.
10. Marinada, tuvalet tankı atık kabul tesisleri bulunmalıdır.
11. Marinadaki ekipmanların bakımı sağlanmalı ve ulusal mevzuat ile uyumlu olmalıdır.
12. Marina, çevre ile iyi entegre edilmiş olmalıdır.
13. İçme suyu, çamaşır yıkama olanakları dahil olmak üzere yeterli, temiz ve yön levhaları ile belirtilmiş sağlık tesisleri bulunmalıdır.
14. Eğer marina yat bakım/onarım olanaklarına sahipse doğal çevre, kirlilikten korunmalıdır.
15. Özel alanlar dışında, araç kullanımına izin verilmemektedir.

Tavsiye Niteliğinde Olanlar

16. Çevre yönetim sisteminin kurulması amacıyla bir marina yönetim komitesi oluşturulmalıdır.
17. Marinada, sintine suyu pompalama olanakları olmalıdır.
18. Sürdürülebilir ulaşım teşvik edilmelidir.

Emniyet ve Hizmetler

Zorunlu Olanlar

19. Yön levhaları ile belirtilmiş cankurtaran, ilk yardım ve yangın söndürme ekipmanları bulunmalıdır.
20. Acil durumlar için planlar yapılmalıdır.
21. Emniyet önlemleri ve bilgileri afişle panoda gösterilmelidir.
22. İskelelerde elektrik ve su imkanı bulunmalıdır.
23. Farklı tesislerin yerlerini gösteren bir harita panoda sergilenmelidir.

Tavsiye Niteliğinde Olanlar

24. Engelliler için olanaklar bulunmalıdır.

Su Kalitesi

Zorunlu Olanlar

25. Marinadaki deniz suyu, gözle görülür bir biçimde temiz olmalıdır.

3.2.3. Yatlar için Bireysel Mavi Bayrak

FEE 2004 yılında yatlarda da Mavi Bayrak uygulamasını başlatmış olup, bu uygulama Türkiye’de 2007 yılında başlatılmıştır (www.mavibayrak.org). 2014 Yatlara verilen Mavi Bayrak ödülü, çevre bilincinin gelişmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Teknelerin seyir halinde iken yaptıkları ve yapabilecekleri kaçak deşarjlar, müdahale imkanları daha çok zorlaştırmaktadır. Mavi Bayrak ödüllü yatlarda ise, atık suların takip formu ile kayıt altına alınması ve marinada bulunması zorunlu olan lisanslı atık su alım tesislerine düzenli olarak boşaltılması sağlanacaktır (Üçüncü, 2009:57).

Yatlar için Mavi Bayrak uygulaması, literatürde bireysel Mavi Bayrak olarak geçmektedir. Bireysel tekne sahipleri Mavi Bayrak Çevre Davranış Kuralları’nı (Environmental Code of Conduct) taahhüt ettikleri takdirde, bireysel Mavi Bayrak’a sahip olabilmektedirler. Yatlara verilen Mavi Bayrak, küçük bir flama olmaktadır ve bu flamalar Mavi Bayrak’lı bir marinadan, ulusal veya uluslararası Mavi Bayrak uygulayıcısından temin edilebilmektedir. Yat sahipleri, kıyı suları ve deniz kaynakları üzerindeki etkilerini en aza indirerek Mavi Bayrak uygulamasının hedeflerine katkıda bulunurlar. Davranış kurallarında özetlenen talimatlara göre hareket edeceklerini beyan ederek Çevre Davranış Kuralları’nı imzalamaktadırlar. Davranış Kuralları’nın içeriği ülkeden ülkeye değişmektedir ve ulusal uygulayıcıdan ulusal dilde düzenlenmiş hali temin edilebilmektedir (FEE, 2006:16; FEE, 2007:9).

FEE’nin yayınladığı Davranış Kuralları aşağıdaki beyanlardan oluşmaktadır (www.blueflag.global):

- Denize veya kıyı boyunca çöp atmayacağım.
- Kıyı ve hassas bölgelerde, denize kullanma suyu bırakmayacağım.
- Zehirli atıkları marinadaki konteynerlere bırakacağım.
- Geri dönüşüm olanaklarını kullanacak ve destekleyeceğim.
- Boya, çürüme önleyici, boya sökücü, temizlik maddeleri vb. ürünlerin arasında çevre dostu ürünleri kullanacağım.
- Çevre düzenlemeleri ihlalini derhal yetkililere bildireceğim.
- Yasaklanmış balıkçılık faaliyetlerinde bulunmayacağım.
- Denizdeki hayvan ve bitkileri koruyacağım.
- Savunmasız ve doğa koruma alanlarına saygı göstereceğim.
- Deniz dibinin zarar görmesinden kaçınacağım (demir atma vb.).
- Rahatsız edici balık avlama ve malzemelerinden kaçınacağım.
- Koruma altındaki deniz türlerinden almayacağım.
- Çevreye özen göstermeleri konusunda denizcileri teşvik edeceğim.

3.2.4. Uygulamaya Başlanacak Yeni Değerlendirme Ölçütleri

FEE halen, Mavi Bayraklı marinalar için bir dizi ek değerlendirme ölçütleri ile ilgili deneme çalışmaları yapmakta, plajlar için yeni ölçütler üzerine çalışmakta ve sürdürülebilir tekne turizmi ölçütleri ile ilgili deneme çalışmaları yapmaktadır. FEE, sürdürülebilir tekne turizmi işleticileri için uygulanacak yeni ölçütlerle ilgili olarak uzmanlar ve paydaşlarla birlikte 3 yıldır çalışmalarına devam etmektedir. Sürdürülebilir tekne turizmi ile ilgili herhangi bir faaliyet (dalış, balina izleme, doğa izleme, hobi balıkçılığı vb.) Mavi Bayrak belgelendirme sürecine dahil olabilecektir. FEE'nin 2016 yılında sürdürülebilir tekne turizmi ile ilgili uygulanacak ölçütleri uygulamaya başlaması beklenmektedir (www.blueflag.global).

4. MAVİ BAYRAK UYGULAMASININ ÜLKELERE GÖRE ANALİZİ VE TÜRKİYE'NİN MEVCUT DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

İlk olarak 1985 yılında Fransa'da, 1987 yılında ise Avrupa Birliği Çevre Yılı itibari ile Avrupa ülkelerinde de uygulanmaya başlayan Mavi Bayrak programı süreç içinde diğer kıta ülkeleri tarafından da benimsenmiş ve uygulamaya konmuştur. 2015 yılı itibariyle 49 ülkede toplam 4154 Mavi Bayrak ödülüne sahip tesis vardır (www.blueflag.global). Tablo 2'de bu 49 ülke, tablo 3 ve şekil 2'de ise Mavi Bayrak sahibi plaj sayısı açısından ilk 10 ülke listelenmiştir. Tablodan da görüleceği üzere mevcut toplam Mavi Bayraklı 3468 plaj içinde Türkiye 436 plaj sayısı ile uluslararası sıralamada 2. sırada yer almaktadır. İspanya 578 plaj sayısı ile başı çekerken Yunanistan 395 plaj sayısı ile 3. sırada yer almaktadır.

Tablo 2: Uluslararası Mavi Bayraklı Ülkeler

Ülkeler			
Almanya	Güney Afrika	Kanada	Saint Martin
BAE	Güney Kıbrıs	Karadağ	Sırbistan
Bahamalar	Hırvatistan	Kuzey İrlanda	Slovenya
Belçika	Hollanda	Letonya	Trinidad Tobago
Brezilya	İngiltere	Litvanya	Tunus
Bulgaristan	İrlanda	Malta	Türkiye
Danimarka	İskoçya	Meksika	Ukrayna
Dominik C.	İspanya	Norveç	US Virgin Adaları
Estonya	İsrail	Polonya	USA
Fas	İsveç	Portekiz	Ürdün
Fransa	İtalya	Porto Riko	Yeni Zelanda
Fransız Açık Deniz Bölgesi	İzlanda	Romanya	Yunanistan
Galler			

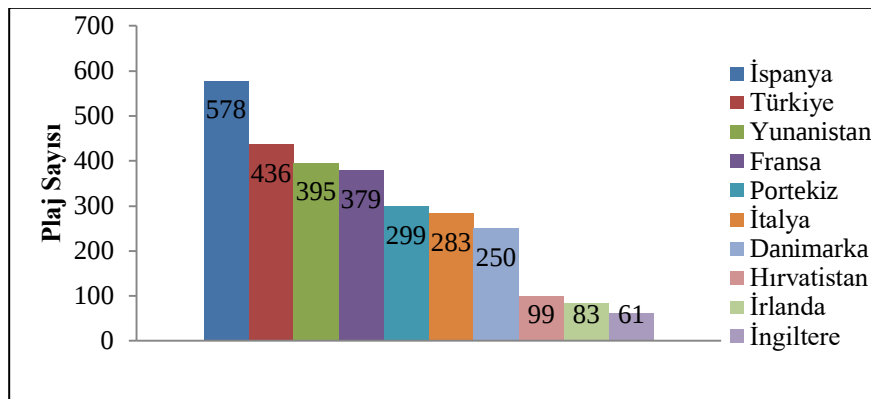
Kaynak: FEE, 2015.

Tablo 3: 2015 Yılı Uluslararası Mavi Bayraklı Plaj Sıralaması (İlk 10)

Ülke	Plaj Sayısı	Ülke	Plaj Sayısı
1. İspanya	578	6. İtalya	283
2. Türkiye	436 (415*)	7. Danimarka	250
3. Yunanistan	395	8. Hırvatistan	99
4. Fransa	379	9. İrlanda	83
5. Portekiz	299	10. İngiltere	61
Diğer Toplam	605	Genel Toplam	3468

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015.

*FEE (Foundation for Environmental Education)

Şekil 2: 2015 Yılı Uluslararası Mavi Bayraklı Plaj Sıralaması

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015.

*FEE (Foundation for Environmental Education)

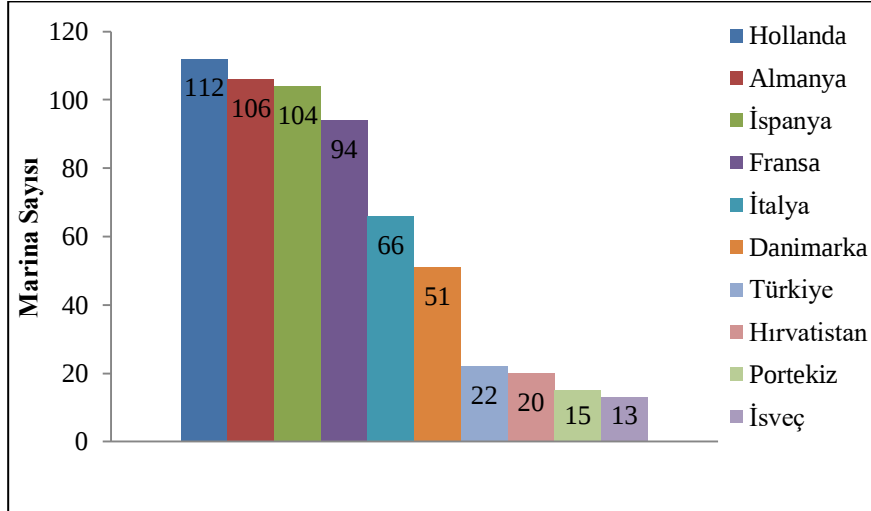
Tablo 4’te ve şekil 3’te Mavi Bayrak sahibi marina sayısı açısından ilk 10 ülke listelenmiştir. Tablodan da görüleceği üzere mevcut toplam Mavi Bayraklı 697 marina içinde Türkiye 22 plaj sayısı ile uluslararası sıralamada 7. sırada yer almaktadır. Hollanda 112 marina sayısı ile başı çekerken Almanya 106 marina sayısı ile 2., İspanya ise 104 marina sayısı ile 3. sırada yer almaktadır. İlk 10 içinde yer alan diğer ülkeler tablo 5’de gösterilmektedir.

Tablo 4: 2015 Yılı Uluslararası Mavi Bayraklı Marina Sıralaması

Ülke	Marina Sayısı	Ülke	Marina Sayısı
1. Hollanda	112	6. Danimarka	51
2. Almanya	106	7. Türkiye	22 (22*)
3. İspanya	104	8. Hırvatistan	20
4. Fransa	94	9. Portekiz	15
5. İtalya	66	10. İsveç	13
Diğer Toplam	94	Genel Toplam	697

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015

*FEE (Foundation for Environmental Education)

Şekil 3: 2015 Yılı Uluslararası Mavi Bayraklı Marina Sıralaması

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015.

*FEE (Foundation for Environmental Education)

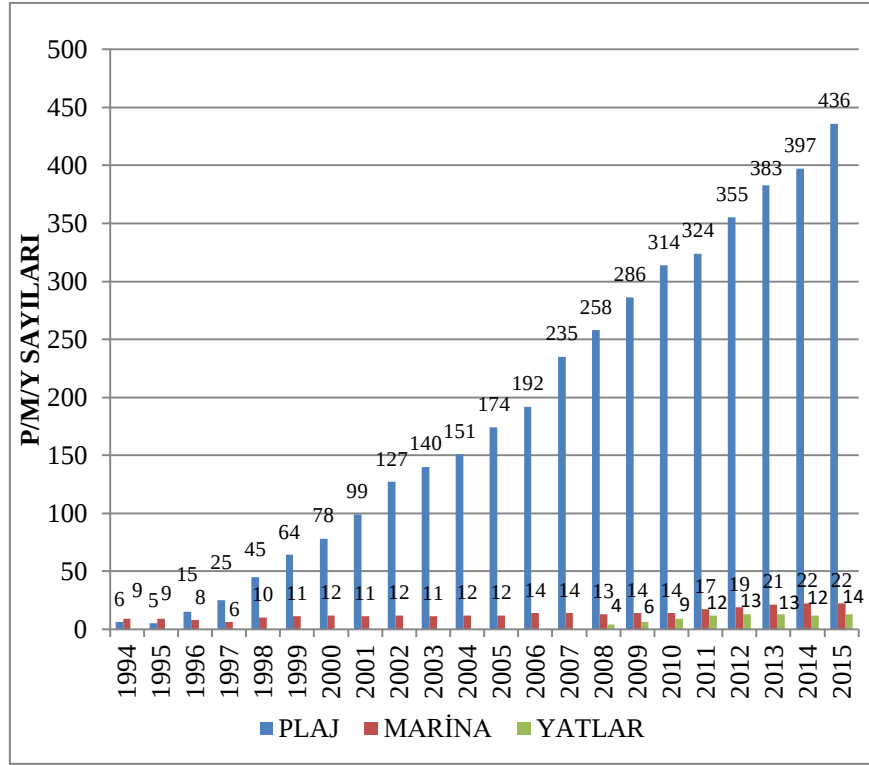
Tablo 5’te Türkiye’nin yıllara göre Mavi Bayrak sayısı bakımından uluslararası sıralamadaki yeri, şekil 4’te ise yıllara göre Mavi Bayrak sayısı gösterilmektedir. Türkiye ilk olarak 1994 yılında Mavi Bayrak ödülüne sahip olmaya başlamıştır. Bahsi geçen yılda 6 plaj ve 9 marina bu ödüle sahip olmuştur. Yıllar içinde Mavi Bayrak sayısını

arttıran Türkiye, 2003 yılında 140 plaj ve 11 marina sayısına ulaşmış ve uluslararası sıralamada Mavi Bayrak sahibi plaj sayısı açısından 7., marina sayısı açısından 10. sırada yer almıştır. Sisteme katıldığı yıldan günümüze kadar sürekli Mavi Bayrak sayısını arttıran Türkiye özellikle son 15 yıllık periyotta hızlı bir gelişim göstererek 2015 yılında plaj sayısı açısından İspanya'nın ardından 2. sırada, marina sayısı açısından ise 7. sırada yer almıştır.

Tablo 5: Türkiye'nin Yıllara Göre Mavi Bayrak Sayısı Bakımından Uluslararası Sıralamadaki Yeri

Yıllar	Mavi Bayrak Sayısı			Uluslararası Sıralama		
	P	M	Y	P	M	Y
1994	6	9	-	-	-	-
1995	5	9	-	-	-	-
1996	15	8	-	-	-	-
1997	25	6	-	-	-	-
1998	45	10	-	-	-	-
1999	64	11	-	-	-	-
2000	78	12	-	-	-	-
2001	99	11	-	-	-	-
2002	127	12	-	-	-	-
2003	140	11	0	7	10	-
2004	151	12	0	7	10	-
2005	174	12	0	7	10	-
2006	192	14	-	7	10	-
2007	235	14	-	4	10	-
2008	258	13	4	3	11	-
2009	286	14	6	4	11	-
2010	314	14	9	4	9	-
2011	324	17	12	4	9	-
2012	355	19	13	4	8	-
2013	383	21	13	3	7	-
2014	397	22	12	3	7	-
2015	436	22	14	2	7	-

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015.

Şekil 4: Türkiye’de Yıllara Göre Mavi Bayrak Sayıları
Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015.

Tablo 6’da Türkiye’de son 5 yıla göre illerin Mavi Bayrak sayıları ve sıralaması listelenmiştir. Tablodan da görüleceği üzere Antalya bu anlamda ilk sırada yer alırken Muğla ve İzmir onu takip etmektedir. Mavi Bayrak sahibi diğer iller ise tabloda detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 6: 2011-2015 Arası Türkiye’de İllere Göre Mavi Bayrak Sayıları (İlk 5 Sıra)

	2011			2012			2013			2014			2015		
	P	M	Y	P	M	Y	P	M	Y	P	M	Y	P	M	Y
Antalya	174	5	7	190	5	5	197	6	5	197	6	4	200	6	3
Muğla	73	7	4	76	7	6	84	7	6	89	7	6	95	7	7
İzmir	20	-	-	32	2	-	36	2	-	43	2	-	45	3	-
Balıkesir	17	1	1	17	1	1	19	1	1	18	1	1	29	1	3
Aydın	20	2	-	22	2	-	25	2	-	25	2	-	26	2	1

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015.

5. SONUÇ

Turizm pazarının giderek büyümesi ve ülke ekonomilerinde sahip olduğu önem bir turizm eko-etiketi olan Mavi Bayrak uygulamasını oldukça önemli hale getirmektedir. Bu program ile ülkeler turizm faaliyetlerinin çevreye duyarlı olarak uygulandığını ve çevre bilincini geliştirme eğilimi içinde olduklarını ispatlamaktadırlar. Mavi Bayrak programı uygulayan ülkeler içinde Türkiye'nin önemli bir yere sahip olduğu ve yıllar içinde en hızlı gelişim gösteren ülkeler içinde olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Mavi Bayraklı plaj sayısı açısından Uluslararası sıralamada 2. sırada yer almaktadır. Bu durumun ülke deniz turizmine pazarlama ve rekabet açısından avantaj sağlayacağı bir gerçektir. Diğer taraftan 22 Mavi Bayraklı marina sahibi olan Türkiye her ne kadar bu sayı ile uluslararası sıralamada ilk 10 içinde yer alsa da Hollanda, Almanya, İspanya gibi ülkeler seviyesine çıkmayı ve plaj sıralamasında olduğu gibi ilk 3 sıraya yerleşmeyi hedeflemelidir.

Türkiye'de iller bazında Antalya'nın diğer illere nazaran toplam Mavi Bayrak'lı tesis açısından sayısal olarak üstün olduğu görülmektedir. Mavi Bayraklı plaj sayısı açısından diğer illerin toplamından daha fazla Mavi Bayrak sahibi olan Antalya bu konuda uluslararası projeksiyonda da ilk sırada yer almaktadır. Dünyada en çok Mavi Bayraklı plaj sahibi il olan Antalya sahip olduğu turizm hacmi ile ülke ekonomisine büyük katkı sağlamakta ve çevre bilinci açısından örnek teşkil etmektedir.

Tüm bunlara ek olarak araştırmada bazı kısıtlar mevcuttur. Mavi Bayrak uygulaması plaj ve marinaların yanında yat ve balina izleme tekneleri için de uygulanmakta olduğu bilinmektedir. Yat ile ilgili verilere kısmen ulaşılmış ve çalışmada yer verilmiştir. Fakat balina izleme tekneleri ile ilgili verilere ulaşılamamıştır ve çalışma kapsamına alınamamıştır.

KAYNAKÇA

- Atalar, E. (2009). *“Eko-Etiketlemenin Sürdürülebilir Turizmdeki Yeri”*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Ayan, M. (2014). *“Çevre Kalite Yönetim Sistemlerinin Bir Konusu Olarak Mavi Bayrak Projesi ve Haliç'te Uygulanmasına Yönelik Bir Çalışma”*. 2nd International Symposium on Environment and Morality, 24 – 26 October 2014
- Blackman, A., Naranjo, M. A., Robalino, J., Alpizar, F., ve Rivera, F. (2012). Does tourism eco-certification pay? Costa Rica's Blue Flag program, RFF Discussion Papers 12-50.
- Bozowsky, E. ve Mizuno, H. (2004). *“Global Ecolabelling Network (GEN) Information Paper: Introduction to Ecolabelling”*.

- Buckley, R. (2002). "Tourism Ecolabels". *Annals of Tourism Research*, Cilt 29, Sayı 1. ISSN: 0160-7383. s: 183-208.
- Capacci, S., Scorcu, A. E. ve Vici, L. (2015). "Seaside Tourism and Eco-Labels: The Economic Impact of Blue Flags". *Tourism Management Journal*, Cilt 47, Sayı 1. ISSN: 0261-5177. s: 88-96.
- Creo, C. ve Fraboni, C. (2011). "Awards for the Sustainable Management of Coastal Tourism Destinations: the Example of the Blue Flag Program". *Journal of Coastal Research*, MCRR3-2010 Conference Proceedings, Özel Sayı, No. 61, s: 378 – 381.
- Dodds, R. (2010). Determining the Economic Impact of Beaches: Lake Huron Shoreline from Sarnia to Tobermory. Report Summary.
- Duck, R.W., Phillips, M.R., Williams, A.T. & Wadham, T.A. (2009). Is beach scenic quality a function of habitat diversity? *Journal of Coastal Research*, 56, 415-418.
- FEE (2007). "The Blue Flag: Eco-Label for Beaches and Marinas". <http://www.blueflag.org/materiale/publication-downloads/blueflagbrochure2007>, Erişim: 10/12/2015.
- FEE (2015a). "Blue Flag Marina Criteria and Explanatory Notes 2015". <http://static1.squarespace.com/static/55371ebde4b0e49a1e2ee9f6/t/55defdf0e4b0768af027dd7f/1440677360000/Marina+Criteria+and+explanatory+notes+2015.pdf>, Erişim: 13/12/2015.
- FEE (2015b). "Blue Flag Beach Criteria and Explanatory Notes 2015". <http://static1.squarespace.com/static/55371ebde4b0e49a1e2ee9f6/t/55defdd0e4b0101c513f9cea/1440677328062/Beach+Criteria+and+Explanatory+Notes+2015.pdf>, Erişim: 13/12/2015.
- FEE (Foundation for Environmental Education). (2007). "20 Years of Blue Flag". <http://www.blueflag.org/materiale/publication-downloads/20thannpublication.pdf>, Erişim: 19.11.2015.
- FEE (2006). "Awards for Improving the Coastal Environment: The example of the blueflag". <http://www.blueflag.org/materiale/publicationdownloads/blueflagmanual>, Erişim: 09/12/2015.
- Font, X. (2002). "Environmental Certification in Tourism and Hospitality: Progress, Process and Prospects". *Tourism Management Journal*, Cilt 23, Sayı 3. ISSN: 0261-5177. s:197-205.
- Font, X., & Tribe, J. (2001). "Promoting Green Tourism: The Future of Environmental Awards". *International Journal of Tourism Research*, 3(1), 9-21.

- Geldenhuys, L-L. ve van der Merwe, P. (2014). *"The Impact of Blue Flag Status on Tourist Decision-Making When Selecting A Beach"*. African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure Vol. 3 (2), 1-16.
- Houston, J. R. (2013). *"The Economic Value of Beaches – a 2013 update"*. Shore & Beach, 81(1), 3-11.
- [http://mavibayrak.org.tr/userfiles/file/2014%20YAT%20MB%20BA%C5%9EVURU%20FORMU%20\(03_03_2014\).pdf](http://mavibayrak.org.tr/userfiles/file/2014%20YAT%20MB%20BA%C5%9EVURU%20FORMU%20(03_03_2014).pdf), Erişim Tarihi: 15/12/2015.
- <http://www.blueflag.global/>, Erişim: 10.12.2015.
- <http://www.blueflag.global/sustainableboating/>, Erişim: 16/12/2015.
- <http://www.blueflag.org/materiale/publicationdownloads/20thannpublicat ion.pdf>, Erişim: 09/12/2015.
- <http://www.ecolabelindex.com/ecolabels/?st=category,tourism>, Erişim: 04.12.2015.
- http://www.globalecolabelling.net/docs/documents/intro_to_ecolabelling.pdf, Erişim: 25.11.2015.
- <http://www.mavibayrak.org.tr>, Erişim: 25.11.2015.
- http://www.mavibayrak.org.tr/tr/icerikDetay.aspx?icerik_refno=10, Erişim: 01.12.2015.
- http://www.turcev.org.tr/icerikDetay.aspx?icerik_id=36, Erişim: 08/12/2015.
- <http://yigm.kulturturizm.gov.tr>, Erişim: 25.11.2015.
- <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,50827/uluslararası-mavi-bayrak-istatistikleri.html>, Erişim: 12.11.2015.
- İstanbul, T. ve Erdönmez, C. (1995). *"Geliřen Turizm Etkinlikleri ve Mavi Bayrak Uygulaması"*. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 6, Sayı 1. ISSN: 1300-4220. s: 56-61.
- Kından, A. (2006). *"Bir Eko-Etiket Olarak Mavi Bayrak'ın Türkiye Kıyı Turizminde Bir Pazarlama Unsuru Olabilirliğinin Araştırılması"*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kozak, M., & Nield, K. (2004). *"The Role of Quality and Eco-Labeling Systems in Destination Benchmarking"*. Journal of Sustainable Tourism, 12(2), 138-148.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2015). *"2015 Yılı Uluslararası Mavi Bayrak Sayıları"*.
- Lucrezi, S. ve der Merwe, P. V. (2015). *"Beachgoers' Awareness and Evaluation of The Blue Flag Award in South Africa"*. Journal of Coastal Research, Cilt 31, Sayı 5. ISSN: 0749-0208. s: 1129–1140.
- Lucrezi, S., Saayman, A., ve van der Merwe, P. (2015). *"Managing Beaches and Beachgoers: Lesson From and For The Blue Flag Award"*. Tourim Managament, 48, 211-230.

- Manap, G. (2006). “*Analitik Hiyerarşi Yaklaşımı ile Turizm Merkezi Seçimi*”. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 2006, Sayı 2. ISSN: 1301-4838. s:157-170.
- Marin, V., Palmisani, F., Ivaldi, R., Dursi, R. ve Fabiano M. (2009). “*Users’ Perception Analysis For Sustainable Beach Management in Italy*”. Ocean and Coastal Management, 52, 268-277.
- McKenna, J., Williams, A. T., ve Cooper, A. J. (2011). “*Blue Flag or Red Herring: Do Beach Awards Encourage The Public to Visit Beaches*”? Tourism Management, 32, 576-588.
- Özkan, Ö. ve Ayıran, N. (2009). “*Marinaların Kamusal Kullanıma Etkileri ve Öneriler*”. İtü Dergisi/a: Mimarlık, Planlama, Tasarım, Cilt 8, Sayı 2. ISSN: 1303-7005. s: 110-120.
- Petroman, I., Amzulescu, O., Sarandan, H., Petroman, C., Coman, Ş., Orboi, D. M., Ivu, M. (2010). “*Blue Flag: A Symbol of Environmental Protection*”. Animal Science and Bio technologies, Cilt 43, Sayı 2, s:426 – 428.
- Phillips, M.R., House, C., 2009. “*An Evaluation of Priorities For Beach Tourism: Case Studies From South Wales, UK*”. Tourism Management, 30, 176-183.
- Radchenko, V. ve Aleyev, M. (2011). “*Blue Flag Program Implementation Prospective in Ukraine*”. Journal of Coastal Research, MCR3-2010 Conference Proceedings, Özel Sayı, No. 61, s: 52 – 59.
- Semeoshenkova, V., Newton, A. (2015). “*Overview of Erosion and Beach Quality Issues in Three Southern European Countries: Portugal, Spain and Italy*”. Ocean and Coastal Management, xxx, 1-10.
- Sipit, T. (2010). “*Eco-Labeling of Services: The Blue Flag.*” <http://www.cwu.edu/~sipict/EcoLabelingBF.pdf>. Erişim: 09.12.2015.
- Torrent, R.R., Fulvia, M., Ballester, R., Salo, A., Ariza, E. ve Espinet, J. M. (2011). “*The Effects of Beach Characteristics and Location with Respect to Hotel Prices*”. Tourism Management, 32, 1150-1158.
- Tudor, D.T., Williams, A.T., 2006. “*A Rationale for Beach Selection by The Public on The Coast of Wales, UK Area*”. J. Compil. R. Geogr. Soc. 38 (2), 153-164.
- TÜRÇEV (Türkiye Çevre Eğitim Vakfı). (2013). “*Plajlar İçin Mavi Bayrak Kriterleri – Kılavuz Notlar 2013*”. http://www.mavibayrak.org.tr/userfiles/file/Plaj_Kriterleri_Kilavuz_Notlar_2013.pdf, Erişim: 13/12/2015.
- TÜRÇEV (Türkiye Çevre Eğitim Vakfı). (2014). “*Marinalar İçin Mavi Bayrak Kriterleri – Kılavuz Notlar 2014*”.

- [http://www.mavibayrak.org.tr/userfiles/file/Marina%20Kriterleri%20Kilavuz%20Notlar-2014\(1\).pdf](http://www.mavibayrak.org.tr/userfiles/file/Marina%20Kriterleri%20Kilavuz%20Notlar-2014(1).pdf), Erişim: 13/12/2015.
- UNEP (United Nations Environment Programme). (1998). *“Ecolabels in the Tourism Industry”*. United Nations Publications, Fransa.
- Üçüncü, O. (2009). *“Turizmde Çevre Etiketi Olarak Mavi Bayrak”*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- World Tourism Organization. (2015). UNWTO Tourism Highlights 2015Edition.
<http://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416899>.
Erişim: 10.11.2015.
- World Travel & Tourism Council. (2015). The Economic Impact of Travel & Tourism 2015.